

ŞAHSIYET PRENSİBİ

Ötedenberi eğitim deyince "adam yetiştirmek" anlaşılır. Oysaki gerçek alemde "adam" yok, "adamlar" vardır. "Adam" soyut bir kavram değil, gerçek toplumların gerçek insanları demektir. Böyle olunca eğitimin amacı "insan yetiştirmek" olmayıp belli bir toplumun belli adamlarını yetiştirmek olabilir.

Emile Durkheim sosyolojisine göre eğitim, sosyal hayata henüz elverişli olmıyan toyların erginler yönünden bu hayata hazırlanması demektir. Eğitimiğ amacı sosyal hayata hazırlamaktır demek de yetmez. Yetiŕecek olan adamın hangi toplumun adamı olduğunu bilmek de gerektir. Fransız mı, İngiliz mi, Alman mı? Bunu da bilmek gerektir. Çünkü milletlerin hepsi sosyal insan yetiştirir. Ancak, birinin yetiştirdiği ötekinin tıpkısı değildir. Gerçekte sosyal insanlar yok, her milletin kendi sosyal insanları, kendi kültürünün, kendi tekniğinin insanları vardır. İşte eğitim almış olan insan hem kültür kişiliği, hem de teknik kişiliği olan insan demektir. Eğitimin amacı bir yandan kültür adamlarını yetiştirmek, bir yandan da teknik adamlarını yetiştirmektir. Bu amaç da toylara bir yandan millî kişiliklerini, bir yandan da teknik kişiliklerini kazandırmakla sağlanabilir.

Millî kişiliği vareden, millî kültür dediğimiz değerlerdir. Bu değerler din, dil, sanattır. Teknik kişiliği vareden de teknik dediğimiz kurallardır. Bunlar da fiziko-şimi, biyoloji, psikoloji, sosyoloji bilimleri ile bu bilimlerin uygulanması ile meydana gelen fenler, zanaatlar, ya da ampirik bilgilerdir.

Bu açıklamadan sonra konu ile ilgili bazı basma kalıp düşünceler üzerinde durmak istiyorum. Millî kişiliği olan insan din kişiliği, dil kişiliği, sanat kişiliği olan insandır. Din kişiliği olan insan dini yalnız akıyla, bilgisiyle değil, gönlü ile, davranışlarıyla yaşayan insandır. Dil kişiliği olan insan Yunus Emre, Karacaoğlan, Emrah gibi dili halk dili olan insandır. Millî kişiliği olan insan sanatta bütün Türk sanatçıları gibi hem realist hem idealist, yani sürrealist olan, Türk mimarlık, minyatür, bezeme, hattat-

lık eserlerine hayran olan insandır. Millî kişiliği olan insan Türk gibi duyan, Türk gibi yaşayan insandır. Millî kişilik manevi soydan bir veraset, bir kalıttır. Millî kişiliği olan insan bu kalıtı taşıyan insandır. Ne yazık ki millî kişilik ile yakından, uzaktan ilgilenen insanların millî kişilik anlayışları bu kişiliği taşıyan insan değil millî kişilik bilgisini kafasında taşıyan insandır. Bilgiler, anılar kişiliğin tümü, kendisi değildir. Gerçek bu iken ne yazık ki görenekçi okullara göre millî eğitim her şeyden önce bir yaşama işi olarak anlaşılmamış bir bilgi, bir düşünce işi olarak anlaşılmıştır.

Konunun sonuna kadar aydınlanabilmesi için "milliyetçilik" terimi üzerinde biraz daha durmak gerekmektedir. Politikacıların bir kısmı ben milliyetçiyim der, bir kısmı da ben milliyetçi değilim, der. Böyle diyenlerin ~~çok~~ çok defa milliyetçiliği bir politika rejimi olarak anladıkları görülmektedir. Milliyetçilik bir politika rejimi değildir. Çünkü milliyetçiyim diyen de milliyetçidir, milliyetçi değilim, islâmcıyım, sosyalistim, komünistim diyen de milliyetçidir. Çünkü milliyetçilik bir devlet şekli olmayıp bir kültür çağının gelenegidir. Bir millet kendi dinini, kendi dilini, kendi sanatını yaşadıkça, yaşamak istedikçe, bu oluşunu şuurlu olarak tanıdıkça milliyetçidir. Milliyetçi değilim diyen hangi politika rejiminde milleti millet yapan bu üç kuvvet, bu yaratıcı üçler yaşamıyor?

Millî kişilik vermek isteyenlerin çok dikkat etmeleri gereken önemli noktalardan biri de şudur. Milliyet doğrudan doğruya bir "kültür birliği"nden ibaret değil, "gelenek birliği"dir. Gelenekler kültürün değişmeyen, tarih boyunca olduğu gibi kalan, kavmin, milletin varolduğu gündenberi değişmiyerek gelen kolektif kalıtlardır. Anadolu Türklerinin Türk olması dinde, dilde, sanatta anlayış, söyleyiş, yaratış ayrılıklarına rağmen, din, dil, sanat gelenekleri bakımından hep bir olmalarından ileri gelmektedir. Şark Türkleri kürtçe konuşmazlar. Hatay Türkleri ne arapça ne acemce olmıyan osmanlıca gibi karma bir dil konuşurlar. Karaim Türklerinin dini musevi dinidir. Gagavuz ve Yakut Türklerinin dini ortodoks dinidir. Yine de Türk olmalarının sebebi konuştukları dilin Türk dil geleneklerine, Türk sentaksına, Türk dil zevkine uygun olmasıdır. İşte Mevlâna Mesnevî'sini farisî yazmış olmasına rağmen bu farisî

iranlıninki olmamıştır. Süleyman Çelebi de Mevlid'ini osmanlıca yazmasına rağmen kutsal bir metin gibi ruhlara sinmesini bilmiştir. Demek oluyor ki milliyetin kökü kelimelerde, şekillerde değil çok derinlerdedir. Onu yaşamak, yaşatmak için onun çiçeklerini değil köklerini beslemek gerektir. Bu kök insanın şuursuzluk alanıdır.

Millî kişilik konusunu yakından ilgilendiren bir nokta üzerinde duracağım. Millî kişilik deyince hatıra gelen şu üç anlayıştır:

1. Millî kişilik üzerine şuur, bilgi, bilim sahibi olmak. Millî kişiliği bir kollektif gerçek olarak anlamak, kavramak, açıklamak. Bunun tabii ve normal olduğuna inanmak. Léon Kahon, Necip Asım gibi.

2. Millî kişiliği sevmek, övmek, ona karşı tutkunluk duymak, onun şiirini, edebiyatını yapmak. Başta Türk şairi Mehmet Emin Yurdakul olmak üzere Meşrutiyetten sonra yetişen bütün romantik milliyet şairleri gibi.

3. Milliyetçiliği bir fikir, bir duygu işi yapmakla kalmayıp millet varlığını yaşatmak, yükseltmek için elinden geleni yapmak, kendini milletine vermek. Yurdunu koruyan askerler, açları doyuran zenginler, milleti için karşılıksız olarak çalışan bütün yurtseverler gibi.

Bu üç kişilik tabiatça birbirinden ayrı olmakla birlikte üçünün bir araya gelip kaynaşması millî kişiliğin tümünü meydana getirir. Bu üç türlü milliyetçilikten en değerli olanı üçüncüsüdür. Çünkü hepsini içine alır. Birinci milliyetçilik bir fikir milliyetçiliğidir. Yalnız bir mantık değeri taşır. İkinci milliyetçilik henüz aksiyona varmamış olan bir milliyetçiliktir. Onun için yalnız bir sanat değeri taşıyabilir, okadar.

Toylarda yaratmak istediğimiz milliyetçilik besbelli ki üçüncü milliyetçiliktir. Yaratılması en güç olan, en derin, en köklü olan da bu milliyetçiliktir.

Ailelerin, okulların kazandıracığı kişilik millî kişilik ile medenî kişiliktir. Bu kişilikler tek başına yaşayan insanda bulunamaz. Çünkü kişilik ancak toplumdaki alınır, toplum gerçeğidir. Kişilik tek insan ruhu ile toplum ruhunun birleşip kaynaşmasından meydana gelen sosyo-psikolojik bir varlıktır.

Millî kişiliği verebilmek için bu kişiliğin ne olduğunu bilmek gerektir.

Kişilik oldukça sırlı bir gerçektir. Şimdiye kadar yaptığım araştırmalar bana şu kanımı vermiştir: Kişilik şuurüstü bir varlık değil şuuraltı bir varlıktır. Milliyeti milliyet yapan da din, dil, sanat dediğimiz şuuraltı etkenlerdir. Bu etkenler olmadıkça da millî kişilik olamaz. Onun için ben millî kişiliğin kelime ile, söz ile, mantık ile verilebileceğine inananlardan değilim. Milliyet her şeyden önce bir şuuraltı işidir. Millî kişiliği verebilmek için bu şuuraltına kadar inmek, oraya seslenmek gerektir. Bu anlayışa karşı şöyle bir direnme olabilir:

- Nasıl olur da din milliyetin, millî kişiliğin kurucusu olabilir? Hele islâm dini? O islâm dini ki yalnız bir milletin için değil, bütün milletler için gönderilmiştir. Milletlerarası bir dindir. Üstelik islâmiyette kavmiyet, yani milliyet yoktur. Türk milleti, Arap milleti, İran milleti yok, yalnız milleti islâmiye vardır.

Gençliğimizde cami vaazlarından, din adamlarından dinlediklerimiz de bu gibi sözlerdi. Ozaman milliyetin islâm diniyle bağdaşamayacağına biz de inanmıştık. Sosyolojî ile uğraşmaya başladıktan sonra milliyetin normal bir kültür olayı olduğunu anladık. ^{Ozaman bu} iki karşıt düşüncenin çatışması ruhlarımızda buhran yarattı. Kur'an'ı ana diline tercüme edince gördüm ki islâmiyette milliyet yoktur düşüncesi yanlıştır.

Türklerin islâm dinine girmeleri ne bir tesadüfün ne de bir şemanetin eseridir. Türkler islâm dinine kendi istekleri ile girmişlerdir. Çünkü Türk kavminin geleneklerine en uygun olan din bu islâm dini idi. Islâm dinine onun için girdiler. Kendilerini islâm dininde onun için buldular. Islâmiyete girmeden önce bir tek tanrıya, Gök Tanrı'ya tapan, kadın ile erkek arasında eşitlik tanıyan, tarihte demokratik ailenin en olgun örneğini veren, sanatta şekilden önce anlama değer veren, sürrealist olan Türk milleti islâm dinine girmekten başka ne yapabilirdi? Doğruluk, iyilik, güzellik gelenekleri ile yoğurulmuş olan Türkler millî varlıklarınının bağdaştığı bu dinde kendilerini buldular. Millî varlıklarını bu dinle pekittiler. Türkler için islâmlaşmak millileşmek olmuştur. Aynı dini taşıyan bütün milletlerin aynı din anlayışını taşıdıklarını düşünmek doğru değildir. Her millet lâayık olduğu dini bulur. Milletler-

arası olan bir din de kendine uyanlarla kaynaşır, kendine uymayanlarla da çatışır.

Bir de Kur'an'ı inceliyelim. Bakalım, bu konu ile ilgili ayetler ne diyor? Dillerinizin, renklerinizin ayrı ayrı yaratılması yerlerin, göklerin yaratılması gibi belgedir diyen Kur'an'dır. Dil milliyetin ayırıcı vasıflarından birisidir. Renk de ırkın ayırıcı vasfıdır. Yine Kur'an'a göre Allah insanları tek kavim olarak yaratabilirdi. Ancak yine de ayrılacaklardı. Onun için insanları ayrı kavimler olarak yaratmıştır. Maksat, onları sınamaktır. Allah her kavme kendi kavminden peygamber göndermiş, her kavme kendi diliyle hitap etmiştir. Kur'an'ın arapça olarak gönderilmesinin sebebi de peygamberin araplar arasında bulunmasıdır. Eğer Kur'an yabancı bir dille gönderilseydi Araplar şunu diyebilirdilerdi: Kavim Arap, dil yabancı ...

Bütün bunları söyleyen Kur'an'dır. Artık islâm dininin milliyetçi bir din olduğuna şüphe kalır mı? Gerçek bu olunca bu konu üzerinde yanılanların neden yanıldıkları anlaşılıyor. Bir kere "kavmiyet" "milliyet" demek değildir. Sonra, milliyet islâm inançlarına aykırı değil, islâm inançlarından biridir.

Dinin milliyeti yaratmasının sebepleri şunlardır:

1. Dinin şuuraltı yaşayışının en büyük, en kuvvetli kurucusu olması.
2. Din değerlerinin son derece yaygın olması, bu arada bir kısım dil, sanat, ahlâk değerlerinin meydana getirmesi.
3. Kutsal kitabın ana diline çevrilmesi ile millî edebiyatın doğması.
4. Millî edebiyatın politikaya tesir etmesi ile millî devletin meydana gelmesi.
5. Millî devletin millî ekonomiyi meydana getirmesi.
6. Millî ekonomi devrinde endüstrinin doğması.
7. Endüstri devrinde hürriyet ve kişilik ahlâkının doğması.
8. Bu ahlâkın temelleri üzerine demokrasinin kurulması.

Din ile başlayan sosyal evrimin yolu yoldamı işte budur. Dinsiz ne milliyet ne de kalkınma olamıyor.

Sosyologlara göre din inançları ile törenleri ile yalnız dinlileri ilgilendiren sosyâl bir kurum (institution)dur. Oysaki dinin kurum olmadan önce şuuraltını yaratan bir kuvvet olduğu görülüyor. Gerçek bir eğitim ancak bu anlayışla verilebilir.

Dinin zekânın, aklın yüzünde kalmayıp şuuraltına kadar sinmesi için ne yapmalı? İlk iş din yaşayışının hürlüğünü sağlamaktır. Kur'an dinde ikrah, zor yoktur der. Peygamber de ne gözcü ne de korkutucudur. O, yalnız münzir, uyarıcıdır. Gerçekten islâm dini insanları uyarmak için gönderilmiştir. Kur'an bir öğüt kitabıdır. Böyle olursa yeni yetişenler dinli, normâl olarak yetişirler. Dini zorlama, dine saldırma dini yıkmaz, taassubu artırır. Yaşayışı normâl olan toplumlarda herkes dilediği gibi tapınır. Yaşayışı normâl olmayan toplumlarda ise akıl, gönül işleri birbirine karıştırılır. Dinin uydurma bir şey olduğu ileri sürülür. Bunu söyleyenler akıl gözü kör, gönül gözü yamuk olanlardır. Bu gibi saldırıların, çatışmaların sonu kültür bahrânının meydana gelmesidir. Lâiklik prensibinin yanlış uygulanması da aynı sonucu verir. Onun için ilk iş din gerçeğini aklın, mantığın ezgisinden kurtarmaktır.

Din eğitimcilerinin çok dikkat etmesi gereken önemli noktalardan biri de şudur: Din dil ve sanat gibi son derece yaygın bir varlıktır. Dinin girmediği, değerlerini, felsefesini sindirmediği dil yapıtı, sanat alanı, ahlâk kuralı, poz, jest yoktur. Eski Mısır, Asur, Türk plâstik sanatları değerlerini hep din duygusundan almışlardır. Böyle olduğu içindir ki bu ulusların kalıntılarına değer biçilmez, varlıkları da sona ermez olmuşlardır.

Din kişiliği almış olan insanlar dinlerini akılları, mantıkları ile ne kadar zorlasalar da duygularıyla, eylemleriyle yine de onu yaşamak zorundadırlar. Çünkü kişiliğin var olmasını sağlayan etkenler akıl, mantık değil şuuraltı yaşayıştır. Bu yaşayışın başlıcası da din yaşayışıdır. Onun için en dinsiz tanınmış olan insanlarda bile şuuraltı varlığını süren bir din yaşayışı vardır. Bu şuuraltı oluş akılla, mantıkla çarpıştığı içindir ki durmayıp dini yererler, dinsizlik propagandası yaparlar.

İşte bir yandan şuuraltı varlığının artması olmak, bir yandan da

son derece yaygın olmak dinin temelli iki karakteridir. Din öğretmenine düşen ödevlerden biri de bu iki karakteri aydınlatmaktır.

Müslümanlığın ilk şartı Allah'ın varlığı gibi peygamberin Allah'ın elçisi, Kur'an'ın da bu elçiye gönderilmiş olduğuna inanmaktır. Bu inanma da yetmez. Kur'an'ı okumak, anlamak da gerektir. Anlamıyanlara anlatmak da gerektir. Allah'ın buyrukları başka türlü yerine getirilemez. Kur'an nedir? Bu soruya doğru olarak karşılığını vermeliyiz. Kur'an'ın ne olduğunu bize bildirecek olan yine Kur'an'dır. Bazılarının doğru sandığı bir düşünce şudur: "Kur'an'ın her kelimesinin altında binbir mâna vardır". Ne yanlış düşünce. Böyle düşünenler Kur'an'ın nasıl bir kitap olduğunu bilmiyenlerdir. Eğer böyle olsaydı din kitabımızın ne olduğunu anlayamazdık. Kur'an'da Allah'ın bildirmek istemedikleri bildirilmemiştir, bildirmek istedikleri de en açık dille, kesin olarak bildirilmiştir. Kur'an'da sık sık geçen Kur'an kelimesinin en çok tekrarlanan sıfatı mübîn'dir. Mübîn osmanlıcada beyan eden demektir. Oysaki kelimenin arapçadaki anlamı "apaçık bildiren"dir. Kur'an da Allah'ın bildirmek istediklerini apaçık bildirmiştir. Eğer böyle olmasaydı, din kitabımızın, dinimizin ne olduğunu anlayamaz, öğrenemezdik.

Kur'an'ın bir bilim kitabı olduğunu düşünenler de vardır. Onlara göre bilinen, bilinmiyen bütün bilim gerçekleri Kur'an'da vardır. Kur'an âyetlerini bu anlayışla yorumlayarak fizik, kozmoloji kanunlarının Kur'an'da yazılı olduğunu ileri sürenler vardır. Kanaatim şudur: Gerçi Kur'an'da pozitif bilimlerin gerçekleri ile ilgili bir takım âyetler vardır. Allah'ın ilk eceliği sular üzerinde olduğunu, bütün canlı varlıkların sudan yaratıldığını, kat kat yaratılan göklerde kendi dönengeleri üzerinde birbirine çarpmadan koşan gezegenler bulunduğunu, yerinde durduğunu sandığımız dağların da bulutlar gibi yürüdüğünü bildiren, bunların güçlü, bilici olan Allah'ın kanunları olduğunu bildiren âyetler vardır. Yine Kur'an'da inanç işini söz konusu ederek insanda biri basar, yani akıl gözü (intellecte), öteki basibet, yani gönül gözü (intuition) diye iki şuur kaynağı bulunduğunu bildiren, felsefe ile ilgili âyetler de vardır. Ancak, bütün bu bilgiler bir bilim kitabının, bir felsefe kitabının metni olarak değil, Allah'ın varlığına, yaratıcılığına-

na belge olarak bildirilmiştir.

Kur'an'ın ne olduğunu bilmiyen bazı aydınlar da onun bir şiir kitabı olduğunu söyliyerek onu övmek isterler. Bu da doğru değildir. Gerçi Kur'an'ın güzelliği eşsiz bir güzelliştir. Kur'an'ın Allah sözü olduğunu belirten özelliklerinden biri de bu güzelliğidir. Ancak Kur'an şiir kitabı olarak değil öğüt kitabı olarak gönderilmiştir. Allah bu gerçeği peygamberimizden söz aşan Yasîn sûresinin 69'uncu âyetinde bildirmektedir. Âyetin tercümesi şudur: "Biz ona şiiri öğretmedik. Şiir onun işine yaramazdı da. Kur'an'a gelince, o, yalnız öğüt, apaçık bir kitaptır". Âyet apaçıktır.

Bin eğitimi verecek olanların en çok dikkat edecekleri din konularından biri de mûcize konusudur. Kur'an mûcizelerden söz etmektedir. Nuh ve İsa mûcizeleri gibi.

Günün birinde yakından tanıdığım dinine sımsıkı bağlı olduğunu da bildiğim bir genç bana gelip Kur'an'daki mûcizelerden söz açtı. Dedi ki:

- Benim mûcizelere hiç eklim ermiyor. Nasıl olur da tabiat kanunlarına zıt olan bu mûcizeler gerçekleşebilir?

Kendisine sordum:

- Bu âlemi kim yarattı? Biz insanlar mı, yoksa Allah mı?

- Allah yarattı elbet, dedi.

- Peki, tabiat kanunlarını kim yarattı? Biz mi, Allah mı?

- Onları da Allah yarattı, dedi.

Bunun üzerine kendisine şunları söyledim:

- Şimdi sana Yasîn sûresinin 81'inci âyetinin tercümesini okuyacağım.

Bu âyet sorduğun sorunun karşılığını vermektedir. Okudum: "Yerleri, gökleri yoktan var edenin bunlar gibilerini yaratmaya gücü yetmez olur mu? Yeter elbet. Yarattığı da O'dur., bilici de O'ş.

Tabiat de, mûcizeler de Allah'ın yarattıklarıdır. Mûcizeler tabiat zıddı olaylar değil, tabiat üstü olaylardır. Tabiatı, tabiat kanunlarını yoktan var eden Allah'ın tabiat üstü bir tabiatı ve kanunlar üstü kanunları yaratmaya da gücü yeticidir.

Millî kişiliği var eden kuvvetlerden biri de dildir. Dilin bu işdeki rolü nedir? Dilin sözlüklerdeki tarifi aşağı yukarı şudur: "Düşünceleri, duyguları anlatmak için kullanılan işaretler". Böyle anlaşılan bir dil gerçeği yalnız bir teknik gerçeğidir. Dile bir dilci gibi değil de bir psikolog gibi bakacak olursak göreceğimiz şudur: Dil din gibi, sanat gibi şuuraltı ile ilgili olan bir varlıktır. Dil en büyük özelliklerini bu şuuraltından almaktadır. Hiçbir söyleyiş, hiçbir yazış yoktur ki bu şuuraltı ile ilgili olmasın. En objektif söyleyişlerimizde, yazışlarımızda bile bu şuuraltının payı, rolü vardır. Dile ana karakterlerini, estetiğini veren de bu şuuraltıdır. Bu estetik dili yalnız bir akıl, mantık işi, bir işaret olmaktan çok ileri götürür, onu bir sanat eseri durumuna getirebilir. Bütün kelimeleri türkçe olan, sentaks yanlış olmiyan her söz türkçe değildir. Çünkü dilin gramerini, sentaksını aşan bir türklüğü daha vardır. Bu, dil, zevk türklüğüdür. Bir dili özleştirmek yavan bir tercüme işinden ibaret değildir. Dili özleştirmek için daha ileri gitmek, zevk alanına kadar erişmek gerektir.

Dil ile millî kişilik vermenin ilk şartı nedir? Gelenekli dille geleneksiz dili ayırmak. Türk dil devrimcilerinde bu şuurun henüz uyanmadığını görmek insanı çok üzüyor. Osmanlı edebiyatının yabancı kalmasının sebebi her şeyden önce kelimelerinin türkçe olmaması değil geleneginin yabancı olmasıdır. Osmanlı edebiyatı tarihinde sayısı yüze varan Mevlid manzumeleri bulunduğu edebiyat tarihçileri söylerler. Bunlar arasında yalnız Sülayman Çelebi'ninki yaşama sırrına erişmiş, kuvvetli bir din töreni varlığını kazanmıştır. Bunun sebebi kelimelerinin osmanlıca olmasına rağmen zevkinin Türk olmasıdır.

Ben millî dile kavuşma ihtiyacını gençliğimden beri duymuşumdur. Osmanlıcaya karşı direnirdim. Türk yazarlarının osmanlıca, osmanlıca kırması olan yazı dillerinden ürkerdim. Bir ihtilâl ihtiyacı duyuyordum. Önce arap ve acem kaidelerine göre yapılan terkipleri attım. Sonra elimden geldiği kadar halk dili ile yazmaya çabaladım. Günün birinde rahmetli Şemseddin Sami'nin Kamusu Türki'sini karıştırıyorum. "Açık" kelimesi üzerinde duruyorum. Bir sütunluk yazıda gördüğüm sekiz, on türkçe yanlış beni ürküttü. Bir türkçe

sözlük yapmaya karar verdim. İşe başladım. Yıllarca çalıştım. "G" harfine kadar geldim. Sözlüğe girecek olan misâlleri yeni Türk yazarlarının eserlerinden derlemek istedim. Bir çok Türk yazarlarının farkına varmadan yaptıkları türkçe yanlışları ile karşılaştım. Sonunda yazılarından sözlük için misâl derlenebilecek üç kişi buldum. Bunların başında rahmetli Ercüment Ekrem geliyordu. Ondan sonra Mahmut Şevket Esendal geliyordu. Üçüncüsü de ünlü bir yazardı. Aradan biraz zaman geçti. Günün birinde bu yazarın da bir takım yanlışlar yaptığını görünce şaşka kaldım. Bütün bu aksaklıkları gören ben kendimi doğru türkçe yazar sanıyordum. Oniki yıllık bir çalışmadan sonra Kur'an'ı ana dilimize tercüme ettikten sonra anladım ki ben de bir çokları gibi türkçe yazmasını bilmiyormuşum. Abbık bende yepyeni bir dil şuuru uyanmıştı. Eskiden yazılarımı pek az düzeltirken şimdi beş on kere düzelten titiz bir insan oldum.

İşte dille millî kişilik edinmek, ya da bu kişiliği edindirmek isteyenlerin yapacağı ilk iş millî dilin ne olduğunu anlamak ve bu dile kavuşma yolunu tutmaktır. Türk Dil Kurumu'nda terim kolu başkanı olarak yaptığım araştırmalar, denemeler bana şu gerçeği öğretmiştir: Dil herşeyden önce estetik bir varlıktır. Hele Türk dili. Birinci derecede bir hitabet ve gösterit dili olan bir dildir.

Türk dil geleneklerine nasıl ulaşılır? Gelenekli dil adamlarının, Emre gibi Türk sanatçılarının, halk dilinin, konuşma dilinin üzerinde durarak. Önce bir gramer konusunu ele alalım. Osmanlıca kelimeleri atıp yerlerine türkçelerini koymak istiyoruz. Cismanî yerine tensel, manevî yerine tinsel diyoruz, oluyor. Ancak fizikî yerine fiziksel, kimyevî yerine kimyasal deyince neden olmuyor? Bunu inceleyince görüyoruz ki türkçede sel, sal ekleri ancak beş on kelimedede vardır, bunlar da hep tek heceli kelimelerdir: yinsel, kumsal, uygal gibi. Öyle ise toplum kelimesinden yapılan toplumsal kelimesi Türk dil zevkine uygun değildir.

Bir misâl daha. Türk dili çok zengin bir dil. Bunun böyle olduğunu Kur'an'ın anadilimize eksiksiz, uygun olarak çevrilebilmiş olması ile anlaşılacaktır. Bu dilin morfolojik özelliklerinden biri, belki de en önemlilerinden

biri sözlerde, yazılarda parantez denilen belâdan uzak kalmış olmasıdır. Güzel türkçe kısa cümlelerle söylenir, kısa cümlelerle yazılır. Türk hatiplerinin başarı sırlarından biri yine bu cümle kısalığıdır. Dil gerçeğimiz bu iken yine de kırk elli kelimelik, bir kaç parantezli cümle yapan konuşanlar, yazarlar vardır.

Türk dilinin ayırıcı karakterlerinden biri de kelimelerin içlerindeki anlama uygun olmalarıdır. Böyle olunca Batı dillerindeki tradition, osmanlıcadaki anane terimlerini gelenek diye karşılamak doğru olmuştur. Nasık ki fransızların idée fixe, osmanlıların fikri sâbit dedikleri terimi halk dilinden esinlenerek "saplantı" diye karşılamamız başarılı olmuştur. Her iki karşılık hem yazı hem de konuşma diline girmiştir. Ancak, "karakter" kelimesini "ıra" diye karşılamaya kalkışmak türkçe geleneklerine karşı gitmektir. İra sözü yaşamıyacaktır. Bu başarıların, ya da başarısızlıkların bütün sırrı içle kalıbın uyması ya da uymamasıdır. Söz anlamına mantığıyla, müziği ile, estetiği ile uygun olmalıdır. Türkçenin geleneklerinden biri de uyumadır.

Görürsünüz işte, dil kalkınmasının, dille kalkınmanın başında dili tanımak geliyor. Dili tanımak da şekil bilgisinden önce ruh bilgisidir. Bu bilginin de sonu dil estetiğidir. Okul kitapları bozuk türkçe ile yazıldıkça, gazeteler, dergiler bozuk türkçe ile yayınlandıkça, dil reformasını yapmak isteyenler dilin sırlarına erişmedikçe dil kendine gelemeyecek, kendinden beklenen millî kişiliği yaratamayacaktır.

Mantıkçı pedagoğlara güzel sanat eğitimi ne demektir dersek şöyle diyebiliriz: Sanat zevki vermek, sanat şuuru uyandırmak. Ancak bu zevk, bu şuur kimde vardır? Sanat tarihi okuyanda mı, sanat dersi alanda mı, sanat eseri seyredende mi, sanat eseri yaratanda mı? Besbelli ki en tüm, en canlı, en olgun olarak sanatçının kendisinde daha sonra estette vardır. Bu varlıklar geriye gittikçe azalır, sanatı okuyanlara varınca da sıfır olur. Öyleyse sanat eğitiminin amacı sanatçının dışında var olduğu sanılan sanat duygusunu, sanat düşüncesini vermek değil, doğrudan doğruya sanatçı kişiliğini yaratmaktır. Herkes sanatçı olmaz ki denemez. Olabildiği kadar olur. Böylece "sanat duygusunun terbiyesi" sözü sanatçının kişiliğinin kazandırılması,

sanatçının yetiştirilmesi demek olur.

Millî kişiliğin üçüncü özü sanattır. Her milletin kendine göre bir sanat anlayışı, bir güzellik kavrayışı vardır. Güzellik nedir bilmiyen millet yoktur. Sanatı yalnız sanatçıların, sanat severlerin anlayabileceği bir şey sanmak yanlıştır. Her sosyal insan sanattan payını alır, güzelliği tadabildiği kadar tadar. İnsan hem güzel, hem de güzeli sever olarak yaratılmıştır.

Batı'da Charles Lalo gibi sanatı toplumların bolluk devirlerine özgü bir lüks sanan estetikçiler vardır. Bu anlayış doğru değildir. Sanat yalnız tabloları, heykellerde, sahnelerde değil, her yerde vardır, sanat o derece yaygın bir kuvvettir. Türk sanatını bir düşünün. Türkün yaşadığı her yerde sanat vardır. Apdesthane taşlarından, hamam kurnalarından minare alemlerine kadar. Türk evler, türk halıları, türk çinileri, türk yemekleri hep sanat eseridir. Sanat insanın en çok gereksediği, en çok yarattığı bir şeydir.

Çocuklara, gençlere sanat kişiliği vermek zorundayız. Sanat kişiliği deyince ne anlamalıyız? İlk olarak hatıra gelen onları güzel sanat kollarından birinde durmayıp çalıştırmaktır. Ancak, sanatçı yetiştirmek için doğru olan bu anlayış herkes için doğru olamaz. Herkes sanatçı olamaz. Ancak, normal olan her sosyal adamın edinebileceği bir sanat kişiliği vardır. Eğitimin ödevi işte bu kişiliği sağlamaktır. Bu kişiliği taşıyan insana zevk sahibi insan deriz.

Sanat kişiliği olan insan güzel giyinmesini, güzel konuşmasını, güzel yürümesini, güzel yaşamasını, güzel eserleri tatmasını bilen insandır. Bu kişiliğin bulunmadığı yerde en küçüğünden en büyüğüne kadar sanat eserleri seyircisiz kalır. Öyle bir yerde kültür buhranı var demektir.

Yaygın olan bu sanat kişiliğinden başka bir de resim, heykel, müzik, hattatlık gibi özel sanatların kişiliği vardır. Toylara bu kişiliği de edinebilecekleri kadar edindirmek gerektir. Resim eğitimini ele alalım. Türkiye'de resim 1910 dan sonra resim eğitiminde yaptığımız reforma tam bir başarı ile sonuçlanmıştır. Türk çocuklarının milletlerarası resim sergilerinde yüksek dereceler kazanması bunu gösterir. Bu başarıyı sağlayan 1910 dan sonra İstanbul Darülmüallimininde, bu Darülmüalliminin Tatbikat Mektebinde

başlıyan, Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki estetik ve resim pedagojisi derslerine kadar ulaşan bu reforma hareketidir. Bu reformanın ilk teorisi Maarif Nezareti tarafından yayınlanan Resmin Usulü Tedrisi adlı eserimde, son açıklaması da Resim ve Terbiye adlı eserimde vardır. Türk resim metodunun temeli resmi intellektçi pedagojinin bir uygulaması olan geometrik usülden kurtarmak, duyguya, sezgiye en büyük yeri vermektir. Bu metot ile eskiden olduğu gibi durmayıp mahrut, üstüvane resimleri çizdirmek, basılı resimleri kopye ettirmek, düz çizgilerle oyalama görenekleri hep yok olmuş, Türk çocukları ressamlar gibi tabiat karşısında hür, yaratıcı çalışma yolunu tutmuşlardır.

Dil deyince yalnız konuşma dili ile yazı dilini düşünürüz. Oysa ki konuşma dilinden, yazı dilinden başka bir de mimik, gövde dili vardır. Dar anlamı ile mimik yüz kımiltıları demektir. Geniş anlamıyla mimik bütün gövde kımiltıları demektir. Biz insanlar düşündüklerimizi, duyduklarımızı yalnız sesimizle, yazımızla değil mimiklerimizle, kımiltılarımızla da anlatırız. Hele bu düşünceler, duygular arasında şuuraltında yatanları, sessiz, gizli yaşıyanları yalnız bu kımiltılarla anlatabiliriz.

Mimikdiksiyon dedikleri deyiş sanatı ile birleşince déclamation olur. Bu terimi "gürleyim"/^{ya da} "gürlem" ^{söz}yle karşılayabiliriz. Gürleyimi kullanan iki sanat vardır. Hatiplik ile aktörlük. Hatiplik olsun, aktörlük olsun milliyet ile doğrudan doğruya ilgilidir. Bu sanatlar kişinin yalnız şuurlu olan düşüncelerini, duygularını değil ~~de~~ hem de şuuraltı ruh oluşlarını da dile getirir. Milliyet duygusunun şuurlanması bu iki sanatın rölü büyüktür.

Millî kişilik kazandırmak isteyenlerin dikkat edecekleri nokta bu diksiyonla deklamasyonun yerli, millî olması, yabancı milletlerden kopye edilmiş olmamasıdır. Meşrutiyet hatiplerinin yanıkıkları nokta işte bu idi. Bu hatipler melodram aktörü Minakyan gibi korkunç sesler çıkarıyorlar, yapmaçık kımiltılar yapıyorlardı. Meşrutiyet şâirlerinin şiir okuma tarzları da böyle idi. Deklamasyon sanatı kendine yeticidir. Elverir ki milletininki olsun. Hatiplik sânatı süs sanatı değil, şuuraltına sinme sanatıdır.

Hatip düzgün, parlak söz konuşan insan demek değil, ruhlara işleyici, aksiyona sürüklleyen insan demektir. Peygamber gibi. Hatipliğin bu karakteri anlaşılmadıkça hatiplik eğitimi verilemez.

Biraz da tiyatro eğitimi üzerinde duralım. Tiyatro nedir? Sağlam bir pedagojinin temelini atabilmek için önce bu sorunun doğru karşılığını vermeliyiz. Tiyatro, sahne, dekor, perde, ışık, kostüm, makyaj, suflörden, hattâ piyesten ayrı olan bir sanattır., kendi başına buyruk olan bir sanat. Tiyatro aksiyon, eylem sanatıdır. Yukarıda saydığım bütün yardımcıları var olduğu halde tiyatronun kendisi var olmayabilir. Bunun büsbütün tersi olarak yukarıdaki yardımcılarından hiçbiri bulunmadığı halde tiyatro yalnız başına var olabilir. Herşey var olduğu halde aktör olmaz, aktörde de aksiyon olmazsa tiyatro yine var olmaz. Ben bu tezimi Tiyatro adlı kitabımda uzun uzadıya açıkladım(x).

Millî deklamasyonun bir şeklini de tiyatrodaki buluruz. Tiyatro eğitimi ne demektir? Şimdiye kadar okullarda tiyatro eğitimi diye yapılan iş arada bir müsamere yapmak, bu müsamerelerde kendi kendini aktör yetiştirmiş olan seçkin öğrencileri sahneye çıkarmaktan ibarettir. Böyle anlaşılan bir tiyatro eğitimi ile sanat kişiliği gelişenler yalnız sahneye çıkanlardır. Gösteriti seyredenlerde gelişen kişilik ise yalnız seyirci kişiliğidir. Tiyatro eğitimi almalarını istediklerimiz yalnız sahneye çıkanlar değil bütün öğrencilerdir.

(x) Tiyatro

MUHİT PRENSİBİ

Her eğitimin meydana getirmek istediği bir kişilik vardır. Bu kişiliğin içinde meydana gelebileceği bir muhit, çevre vardır. Bu çevre bir kültür çevresi, ya da bir teknik çevresidir. Eğitim ancak kendi çevresi içinde alınabilir. Onun için her çevre içinde verilecek olan eğitimin tabiatına uygun olmalıdır. İşte eğitim almak durumunda olan insanın bu çevre içinde yaşaması gerektir. Bu yaşamanın gerçek yaşama şartlarına uygun olması da gerektir. Yaşama diyerek yaşamanın her türlüünü düşünüyorum: Kültürel, teknik, şuurlu, şuursuz, bireyce, toplumca yaşamak. Burada muhit, çevre anlayışıyla ilgili bir kaç hatıramı anlatacağım.

Bundan kırk yıl önce yazları Çamlıca'da otururdum. Günün birinde Küçük Çamlıca'ya doğru yürümeye başladım. Tam Küçük Çamlıca tepesinin Acıbadem'e bakan sırtına varınca ortalığı keskin, güzel bir koku bürüyüverdi. Bu koku çok sevdiğim kekik kokusu idi. O zaman kendikendimi çekiştirdim: Biz nasıl insanlarız. İçinde yaşadığımız çevreyi bile bu kadar az tanıyoruz, dedim. Kekikler Küçük Çamlıca'nın bu sırtını iyice kaplamıştı. Bunları kimse dikmemişti. Kendi kendilerine bitmişlerdi. Çünkü bu toprak, bu hava, bu yükseklik kekiklerin yaşamasına en uygun olan bir çevre idi. Bu görgü bende derin bir iz bırakmıştı.

Yıl 1925, Göztepe'de Mecit Efendi köşkünde oturuyorum. Bahçede çalışıyorum. Bir de bahçıvanım var. Domates tohumu dikmiştim. Arası bir hayli uzadı, tohumlar çıkmadı. Bahçıvana sordum:

- Ali Ağa. Tohumlar neden çıkmadı?

- Birkaç güne kadar çıkar beyim, dedi.

Bekledik, yine çıkmadı. Birkaç gün sonra bahçede dolaşıyorum. Yaprak, sebze süprüntülerini yığdığımız bir yer vardı. Oraya varınca on onbeş tane kalın saplı, pişkin domates fidesinin kendi kendine yetişmiş olduğunu gördüm, sevindim. Bunları hemen tarlasına diktik. Ektiğimiz tohumlar hiç çıkmadı.

1961'de Ankara'dan İstanbul'a, Acıbadem'e taşındık. Evimizin bulunduğu sokağın kaldırımı yoktu. Seyyar sebzeciler, satıcılar seyrek olarak geçi-

yorlardı. Geçen satıcıların sebzelerini, salatalarını da pek yemek istemiyordum. Çünkü bunları aynı kirli su fıçısına daldırıp çıkardıklarını çarşıda, pazarda hep görüyordum. Bahçe merakı bana bir çok bilgi kazandırmıştır. Evin dolayındaki yamaçları dolaştım. Şu bitkilerin kendi kendilerine yetiştiklerini gördüm: Hindibağ, ebegümece, labada, gelincik, kazeyağı, kuzukulağı, mantar. Bütün bu sebzeler, salatalar kırları kaplamıştı. Kimbilir, aralarında bizim bilmediğimiz daha neler vardı. Bu gibi bitkileri tanıyan bir aile için iki kazanç vardır: Sebze ve salata masrafını azaltmak, her zaman bunların en tazesini, en temizini yemek.

Ben İngiliz sarmaşığı denilen sarmaşığı çok severim. 1910'da İngiltere'de iken evlerin duvarlarına tırmanan bu sarmaşıkları görmüş, çok beğenmişim. Yapraklarının koyu yeşil olması, tırmandığı divarlara iyice yapışması, kışın yapraklarını dökmemesi bu sarmaşığın değerini arttırmakta idi. İstanbul'da Sarıyer'de, Çırçır suyu yolunda kayaların arasında yaşayan bu sarmaşığın köklü parçalarından alıp Ankara'ya götürdüm. Bahçelievler'deki evimizin bahçesine diktim. Aradan yedi sekiz yıl geçtiği halde bir metre bile büyümediler. Günün birinde Anadoluhisarı'nda mimar Arif Hikmet Oltay^(Holtay)'in evine gittim. Sokak kapısının yanında bir sarmaşığın evin damına tırmandığını gördüm.

- Nekadar güzel yetiştirmişsiniz bu sarmaşığı, dedim.

Profesör gülümsüyerek şunu dedi:

- Onu yıllarca önce buraya dikmiştik. Büyümek nedir bilmedi. Kışın bu yol çamur oluyor. Yokuş aşağı olduğu için kayıyor. Geçen yıl yola arnavut kaldırımını döşedik. Kaldırım döşendikten sonra sarmaşık birden bire büyüdü, evin saçağını sardı. Biz de şaştık.

Yine 1910'da Paris'de Ecol Boule adındaki mobilyacılık okulunu ziyaret ediyorum. Direktörü zeki bir insan. Bana atelyelerden birini gezdiriyor. Söz arasında şunları söyledi:

- Bu okul Paris Belediyesine bağlıdır. Belediye üyelerinden bir kısmı okulda marangoz yetiştirme usulünün aleyhinde. Bir bakıma hakları da var. Okulda bol malzeme içinde çalışanlar malzemeyi israf ediyorlar. Bir dolap yapacaklar diyelim. Bu dolabın göze görünmiyen bir yerine bir parça koyacak-

lar. Elleri altında bulunan bir parçayı koymuyorlar da bütün bir kalastan parça kesiyorlar. Bir marangoz dükkânında olsalar böyle mi yaparlardı?

Paris Belediye üyâleri doğru düşünüyorlardı. Okuldaki marangoz dersanesi marangoz dükkânının kendisi değildir. Okulların yalnız teknik şartları değil ekonomik şartları da sağlaması gerektir.

İşte çevre ihtiyacını duymak da yetmez. Bu çevrenin ne olduğunu bilmek de gerektir. İlk şart bu çevrenin gerçek bir yaşama yeri olmasıdır. Karada yürülmez, denizde yürünmez, havada oturulmaz. Her eylemin kendine uygun olan bir çevresi vardır. Şu Türk atasözü nekadar güzeldir: "Köpek suya düşmedikçe yüzme öğrenmez". Köpek için böyle olduğu gibi insan için de böyledir. İnsan kişiliği bir bütündür. Bu bütünü var edecek olan çevre ne yalnız fikir çevresi, ne yalnız duygu çevresi, ne de yalnız eylem çevresidir, bütün bu parçalar içinde olan bütün bir kişilik çevresidir.

Bütün gördüklerim, çabalamalarım bana bitkiler gibi insanların da ancak kendi tabii ve normal çevresinde gelişebileceğini gösteriyordu. Ancak, insan kişiliğini yaratacak olan çevreleri doğru olarak bilmek, tanımak gerekti. İnsan çevrenin ne olduğunu bilmeden, tanımadan da çevreden söz açabilir. Herkes çocuğunun adam olmasını ister. Bir de bu insanların çocuklarını adam etmek için yaptıklarına bakın. Durmadan öğüt verirler, çatarlar, hapsederler, döverler, söverler. Oysaki çocuğun adam olması için adamların içinde yaşadığı sosyal bir çevre ister. Çocuk yetiştiriciler bu çevreyi var etmeyi hiç düşünmezler. Aile hayatı diye yaşattıkları bir toplum yaşayışından daha çok bir yığın, bir sürü yaşayışdır.

Bir de dünya okullarını göz önüne getirin. Bu okullarda bugüne kadar gördüklerimiz şunlardır: Büyük binalar, içlerinde dersane, sınıf denilen odalar. Bu odalarda yerli sıralar. Sıraların üzerinde kitaplar. Sıraların karşısında yüksek bir kürsü. Bu kürsünün üzerinde vaaz eder gibi konuşan, zaman zaman da kendisini dinliyenleri paylıyan biri. Dıvarlarda resimler. Zil çalınca birden bire odalardan boşananlar. Sonra yine zil çalınca yavaş yavaş içeriye dalanlar. Bu yaşayışa toplum yaşayışı denilebilir mi?

Çevrenin gerçek çevre olması da yetmez. İleri çevre olması da işenir. Aile, okul çevrelerinin içinde yaşadıkları toplumun tabiatına uygun olması da

gerektir. Oysaki bu çevrelerin çok defa içinde yaşadıkları büyük toplumdaki hem kültürce hem teknikce geri oldukları görülmektedir. En devrimci olan toplumlarda bile bu iki çevrenin durguncu, gerici oldukları görülmektedir. Nasıl ki demokrasi rejimi içinde otokrasî, hürriyet rejimi içinde yığın yaşayışı güden aile, okul çevreleri vardır. Yeni toplumların ayırıcı özellikleri olan dayanışma ve işbölümü bu çevrelerde yoktur. Onun için bu çevreler yeni toplumların istediği yeni adamları yetiştiremezler.

Yepyeni eğitim çevreleri kurmak da yetmez. Bu çevreler içinde yetişecek olanların çevre yaşayışına tam aktif olarak katılmaları da şarttır. Bu katılma yalnız zekâ ile yalnız hafıza ile olmamalı, kişiliğin tümü ile olmalıdır. Çünkü insan yalnız zekâsı ile düşünmez, yalnız gönlü ile duymaz, yalnız istemi ile çalışmaz. Düşünen de, duyan da insanda kişilik dediğimiz bir tümüdür. İntellektçilerin bir meleke, yeti olarak tanıdıkları hafıza bir beyin merkezinden ibaret değil bütün insan kişiliğini kaplıyan bir varlıktır. İnsan bütün kişiliği ile ezberlediği gibi bütün kişiliği ile de unutulur. İnsan kişiliği parça kabul etmeyen bir bütündür. Kişiliğini seferber edemiyen insan hiç bir randıman elde edemiyor. Sarhoşlarda, manyaklarda olduğu gibi.

Çevreler ayrı tabiatla, ayrı karakterlerde gerçeklerdir. Çevreler tabiatları bakımından üçe ayrılırlar: 1. Aile çevresi, 2. Okul çevresi, 3. Toplum çevresi, 4. Tabiat çevresi. Birinci, ikinci, üçüncü sosyal çevrelerdir. Dördüncü fiziko-şimik, biyolojik çevredir. Çevreleri bir de yerleri bakımından ayırabiliriz. Şöyle:

- 1- Aile, okul, toplum içinde bulunan çevreler
- 2- Aile, okul, toplum içinde bulunmayan, var edilecek olan çevreler
- 3- Tabiatla bulunan çevreler
- 4- Tabiatla bulunmayıp var edilecek çevreler

Şimdi bir kültür çevresi olarak aileyi ele alalım. Aile çocuklarının kültür kişiliği edinmesinde ilk ve büyük etkiyi yapan çevredir. Çocuk kişiliğinin temeli ailede atılır. Bütün öteki kişilikler bu temek üzerine kurulur. Ailenin bu başarısının sırrı şuuraltına seslenmesi, bu seslenmenin derdsiz arsız olmasıdır. Çocuklarını adam yerine koyup onlarla konuşan, dertleşen, anlaşılan, işbirliği, işbölümü yapan aileler kazanır. Dinli bir toplum

da din üzerine gelişi güzel yapılan küçümsemeler, anadiline karşı yapılan direnmeler, sanat eserlerine karşı gösterilen ilgisizlik toylar üzerinde yıkıcı etkiler yapar, en aşağı bocalamalara, şuurâltı sarsıntılarına sebep olur. Normal aile dinini yaşıyan, dilini konuşan, sanatlarını tadan ailedir. Din kitabımız olan Kur'an'ı kütüphanesinde bulundurmayan, bu kitabın türkçe tercümesini okuyup da nasıl bir kitap olduğunu anlamak istemiyen, polis romanlarından başka kitap okumayan, konuşurken lûgat paralıyan, arapca, acemce terkipler yapan, çıplak artist resimlerinden başka resim seyretmiyen, müzik adına kedi miyavlamalarını andıran hasta melodileri dinliyen anaların, babaların çevresinde çocuk kültür kişiliğini nasıl kazanabilir? Çocuklarınıza milliyet kültürünü vermek için elinizden geleni yapın. Konuşturun, şiir okutun, fıkra anlattırın, hikâye yazdırın, resim yaptırın, ellerine fırça, sulu boya, yağlı boya verin.

Ailede millî kişiliği yaratan faktörler yalnız iç yaşayışı değildir. Ailenin dış yaşayışı da bu işde yararlı olur. Kabuller, ziyaretler, yardımlaşmalar da çok önemlidir. Çocukları bildik ailelerin yanında bırakmak da güzel bir âdettir. Ben bu âdeti iki çocuğum üzerinde denedim. Bu âdetin değeri büyük olduğunu gördüm.

Aile yuvaları dışında kurulacak olan çocuk, gençlik kulüplerinin büyük yararları olacağına inanırım. Bundan yirmibeş yıl önce Çamlıca'da Altunizade Kulübünde yaptığımız denemeler hep müsbet sonuçlar vermiştir.

Ailede yalnız kültür kişiliğinin değil teknik kişiliğinin de gelişmesi gerektir. Ailede kendi çapında yapılacak bir çok işler, kullanılacak bir çok aletler, öğrenilecek bir çok teknik bilgiler vardır. Ailede bu randımanları sağlayacak çevreler vardır. Odalar, mutbak, bahçe, soba, ocak, elektrik tesisatı, kapılar, pencereler, camlar, divarlar, döşemeler gibi. Bütün bunlar aile insanlarında teknik kişiliğin doğmasına, gelişmesine uygun olan gerçeklerdir. Çocuklar en ufak yaşlardan başlatılarak bütün bu teknik işlere alıştırmalıdır. "Sen daha çocuksun, büyüklerin işine karışma, oyuncaklarıyla oyna" gibi sözler öğretmemekle kalmaz öğrenme isteğini de yok eder.

Okul içinde verilecek kültür aile içinde verilecek kültürden ayrı değildir. Okul da aile gibi toylara din, dil, sanat kişiliği verecektir. Okul

aileden kalabalıktır. Okuldaki toplum yaşayışı daha yoğun, daha canlı, daha sarıcıdır. Onun için okulda geniş çapta dayanışma, işbirliği olabilir. Müsamereler, konferanslar, münazaralar yapmak, şiir, edebiyat, temsil saatleri yaşamak okulun elindedir. Elverir ki bütün bu çalışmalar kişiliğin gelişmesine uygun şartlar olsun.

Aile gibi okul da yalnız kültür kişiliğinin değil teknik kişiliğinin de gelişmesine çalışacaktır. Okulun kalabalık, türlü kabiliyette bireyleri bir araya toplamış olması, büyük binası, salonları, bahçesi bulunması bir de aileden bilgice üstün olması teknik kişiliğin gelişmesi işinde ona bir çok imkânlar sağlamaktadır. Elverir ki okul bu imkânlardan yararlanmasını bilsin.

Okul tıpkı bir millet gibi iş, çalışma gruplarına ayrılmalıdır: Müsamereler, dağcılar, arıcılar, tavukcular, marangozlar, divarcılar, bahçıvanlar gibi. Okulda arı kovanları, kümes, atelye gibi iş yerleri de bulundurulmalıdır.

Okulun binası, bahçesi uygun olmayınca kişilik kazandırma işi dışarıda yapılmalıdır. Acıbadem'deki Örnekbacı adı bana örnek okul bahçesi düşüncesini kazandırmıştır. Belli okul bölgelerinde kurulacak olan örnek bağları bu işi görebilir.

TRAVAY PRENSİBİ

Henüz küçük bir çocuktum. İstanbul'da Cihangir'de doğduğum evin bahçesinde oynayorum. En büyük merakım ufacak bir el arabası yapmaktı. Tahta parçalarını biribirine çatar, ufacak bir araba iskeleti meydana getirirdim. Araba tekerlek isterdi. Bunun için keseri elime alır, kiremit parçalarını yonta yontat tekerlek biçime getirirdim. Bu tekerlekk kiremitlerin ortasını delmek için kullandığım usul inanılmıyacak kadar kaba bir usüldü. Tekerlekleşen kiremitleri parçalarını ortalarından çivi ile delmek istiyordum. Kiremit parçaları hep kırılırdı. Çok üzülürdüm. Yeni baştan denemeye kalkışırdım. Bu sakarlığım günlerce sürüp giderdi. Bu gibi denemeler bende çalışma gerçeği üzerinde iş uyanıklığı yarattı. Her çalışmanın kendine göre bir tekniği olduğuna inandım. Olana bitene dikkat etmiye başladım.

İkinci uyanmam şöyle oldu. 1910'da hükümet beni pedagoji ve elişleri dersleri üzerinde incelemelerde bulunmak üzere Avrupa'ya göndermişti. Hemen bütün Avrupa'yı dolaştım. Bir çok okulları inceledim. Fransa'da Education Manuelle İngiltere'de Manual Work adıyla okullarda yaptırılan işleri gördüm. Şaşka kaldım. Yaptıkları şeylerin gerçekte, gerçek çalışma tekniği ile hiç ilgisi yoktu. Hep fantaziye şeylerdi. Elişi diye yaptıkları işler mukavvadan evler, merdivenler gibi şeylerdi. Kağıt işleri, tahta işleri, demir işleri, çamur işleri dedikleri bu işlerin mücellitlik, marangozluk, demircilik, heykeltçilik ile hiçbir ilişkisi yoktu. Hep yalan, yanlış işlerdi. Endüstri tekniğinde bu kadar ileri olan bu memleketler pedagoji tekniğinde nasıl oluyor da bu kadar geri oluyorlar, diyordum.

Jean Jacques Rousseau'nun natüralist ve realist pedagojisinin etkisi altında idim. Emile'in opera dansörü olacağına karacalar gibi çıplak ayakla kayalar üzerinde yürümesini isterim diyen o idi. Elişi pedagojisine karşı ayaklandım. Travail manuel yok, gerçek travay, gerçek iş var diyordum. Yalnız elle yapılan işlerin değil, bütün işlerin, bütün çalışmaların gerçek ihtiyaçlara, gerçek şartlara uygun olmasını gerektğini düşündüm. Eğitimin amacı olan kültür, teknik kişiliği ancak gerçek çevrelerde gerçek travaylarla, çalışmalarla varolabilir diyordum.

Avrupa'dan Türkiye'ye dönünce Avrupa'daki elişi anlayışının İstanbul Darülmualimini derslerini iyice sarmış olduğunu gördüm. Ozaman devrin değerli müdürü Mustafa Satıç Bey benim Darülmualimin'deki gerekse Tatbikat Mektebindeki elişleri derslerine nezaret etmemi istedi. Bu işi yaptım. Ancak, büyük bir randıman alamadım. Çünkü elişi öğretmeni olan Artin Efendi ile Nişanyan Efendi Avrupa anlayışına sımsıkı bağlı idiler,

Bir tek çare kalıyordu. Doğru bildiğim iş anlayışımı memleket çapında yaymak. Bunun için de söze, yazıya, örneklere başvurmak. Maarif Nezareti'nin isteği üzerine Elişlerinin Usulü Tedrisi adlı kitabı yazdım. Bu kitapta Türk okullar'ndaki eliş derslerinin göreneklerden kurtulması için elimden geleni yaptım. Makaleler yazdım, konferanslar verdim. Benim pedagoji tezlerimi taşıyan İhtimai Mektep, Toplu Tedris, Rüyamdaki Okullar adlı kitaplarımda travay, iş anlayışımı sonuna kadar açıkladım. Bundan onbeş yıl kadar önce de hazırladığım iş eğitimi ile ilgili bir eserimi Milli Eğitim Bakanlığı'na vermiştim. Basılmamıştır.

Kelimeler, terimler kısa, kapalı, çok defa da yanlış anlaşılabilir anlam kalıplarıdır. Terim kendinden olmıyanları ayırmak içindir. Kendi içinde olanları da ayırmak için/tekrar terim yapmak gerekir. Travay, çalışma terimi de öyle. Bu terim çalışmayı çalışma olmıyandan ayırmak içindir. Ancak, çalışma da türlü türlüdür. Adam yetiştiricilerin bu çalışma ayrılıkları üzerinde durmaları gerekmektedir. Bu çalışmalar dört türlü oluyor:

1. Anarşik çalışma devresi. Çalışmanın ilk şekli budur. Emeklemeye başlayan küçük çocuğun, çalışması böyledir. Öğrenmeye başlayan çırağın hiç bir randıman vermiyen, otomatik çalışması böyledir. Durmayıp işliyen, ancak sosyal denilebilecek randımanı olmıyan manyakların çalışması da böyle bir çalışmadır. Ancak, şu var ki en gerisinden en ilerisine kadar bütün çalışmalar bu anarşik devre ile başlar. Bu başlama olmadıkca da hiçbir çalışma evrimi olamaz. Anarşik devre en verimsiz bir devre olmakla birlikte bütün öteki devrelerin anasıdır.

2. Mekanik çalışma devresi. Bilmiyerek, anlamıyarak, gördüğü gibi, alıştığı gibi, hiç değişmeden çalışma. Çalışmanın bu türlü gerçi randıman verir. Ancak, bu randıman hiç değişmez. Evinin yemeklerini gördüğü, gibi alıştığı gibi yapan, modaya olduğu gibi uyan, okulda aldığı dersleri ezberliyen, Bati bilimlerini olduğu gibi taşıyan yazarın, ressamın, mimarın, bilimcinin, felsefecinin, çırağın, rençberin çalışması.

3. Aktif çalışma. Bütün yaptıklarını bilerek, anlayarak yapan, gördüğü, alıştığı gibi değil, başarılı bulduğu için yapan, kendi alanında kendine göre değişiklikler yapan, ufak çapta yenilikler yapan, kazandığı bilgiler üzerinde düşünen, bilgisi iş arasında bağlantı sağliyan öğrencinin, teknik adamının, fikir adamının çalışması. Bu tip insanlar dördüncü tipe atlamak kalibiyesinde olan, ancak bunu yapmak imkânını bulamıyan talihsiz insanlardır. İşildayıp işildayıp sönen, bütün parlaklığı ile uçup yok olan yıldızlara benzerler.

4. Yaratıcı çalışma. Çalışmanın en yüksek, en verimli türü. Büyük artistlerin, büyük bilginlerin, büyük feylesofların, büyük teknisyenlerin çalışması. Bunların zekası tabiatın sırlarına kadar ulaşır, bunların sezgisi iç a-
 lemin karanlıklarına erişir. Görülmiyeni gösterirler, duyulmiyanı duyururlar, olabileni oldururlar. Kendilerinden önce bilinen, duyulan gerçekleri tanımak-
 la kalmazlar, yepyenilerini ortaya koymak için bunları elet olarak kullanır-
 lar. Bunlar başkaları için kendilerini yaşıyan insanlardır. Bunlar başkaları
 gibi kendilerini tanıtmayı hiç düşünmezler, yalnız kendikendilerini tanımayı
 bilirler. Bunlar yaratıcılarıdır.

Bize benliğimizi kazandıran gövdemiz, fizyolojimiz, bu fizyolojinin
 bir süresi olan biyo-psikolojimizdir. Şahsiyetimize, kişiliğimize gelince,
 bunu yaratan toplum içinde meydana getirdiğimiz, toplumla ilgili düşünme,
 duyma, işleme gibi eylemlerdir. Bunlarsız kişilik elde edilemiyor.

Nefes almayı, hazmetmeyi, uyumayı, uyumayı öğrenmiyoruz. Bütün bunları
 bilmeden, anlamadan yapıyoruz. Doğuştaş olmıyan, sonradan öğrenilen yürüme,
 konuşma, iş görmekte başlangıçta öyle. Hatta resim yapma, piyano çalma da öy-
 le. Bu işleri önce iç mekanizmalarını hiç bilmeden, anlamadan yapıyoruz. Bü-
 tün kendi kendimize öğrendiğimiz şeylerin başında bir bocalama, bir emekleme
 devri var. Bu bocalama, emekleme olmadıkça tekamül, evrim de olamıyor. Türkçe
 bir söz vardır: "Çocuk düşe kalka büyür" derler. Nekadar doğrudur. Emekleme
 devri başlangıçta bir anarşi devridir. Gitgide düzenlenir, sonunda yürüme, ko-
 nuşma, yapma derecelerine varır. En sonunda da yaratma olur. Yaratma devrine
 varan insanın kişiliği kişiliğin ideal şeklidir. .

Demek oluyor ki travay, çalışma psikolojisi bir istihşal psikolojisi-
 dir. İnsan terbiye edilemez. İnsan kendi kendini terbiye eder. Eğitim bir is-
 tihsaldir, bir yaratmadır. Toylar kendi kişiliklerini kendileri yaratacaklar-
 dır. Oturarak, dinliyerek, okuyarak değil, çalışarak, önce emekliyerek, sonra
 den düzen kazanarak, en sonra da yaratarak. Benliği yaratan Allah'tır. Kişili-
 ği yaratan insanın kendisidir. Elverir ki bu yaratma Allah'ın kanunlarına uy-
 gun olsun. Yaratma çevresinin gerçek çevre, çalışma şartlarının da gerçek şart-
 lar olması gerektir. Dış şartlar, ana, baba, öğretmen yaratma işine yardım e-
 deceklerdir. Bu yardım çalışmanın dış şartlarını sağlamak olacaktır.

Öyle aile çevreleri vardır ki oralarda çocuklara söylemek, sormak, top-
 lantılara katılmak hürriyeti verilmez. Böyle ailelerde çocuğun kişiliğini ge-
 liştirmek elde değildir. Öyle bir din eğitimi ki yalnız inançları ezberleştiri-
 yor. Ancak, bu inançların hiç birini uygulandırmıyor. Allah'a taptırmıyor, aç-
 ları doyurtmuyor, yoksullara yardım ettirmiyor, düşkünleri kaldırtmıyor, yol-
 da kalanların yardımına koşturmuyor, doğruluk, iyilik, güzellik huyları vermi-
 yor, böyle bir din eğitimi insana islam kişiliği kazandıramaz.

Tiyatro eğitimini ele alalım. Travay prensibini bu eğitime uygulıya-

lım. Şimdiye kadar dünya okullarında tiyatro eğitimi diye yapılan iş nedir? Bu okullarda zaman zaman müsamere yapılır. Tiyatro sanatı için vergili olan öğrenciler sahneye çıkarılır. Çok defa bu öğrencilerin başarı sağladıkları da görülür. Bütün öteki öğrenciler aileleri ile birlikte seyirci kalırlar. Okul tiyatrosunun bu türüsüne toptan tiyatro eğitimi denilebilir mi? Çünkü sahneye çıkanlar hep aktör kişiliği olanlardır. Çıkmıyanlar ise yalnız seyirci kişiliği edinmektedirler. İnsan bir dereceye kadar piyes yazarı, aktör, rejisör olmadıkça tiyatro eğitimi almış olamaz. Onun için tiyatro eğitimi veriyorum diye yalnız seyrettirmek yetmez piyes yazarlığı, rejisörlük, aktörlük işlerini de gördürmek gerektir. 1941'de basılan Tiyatro adlı kitabım tiyatro nedir sorusuna karşılığını vermektedir. Milletler arası Sosyoloji Cemiyeti bülteninde basılan Socio-psichologie du Theatre Scolaire başlıklı bildirimde okul tiyatrosu konusunu açıklamış bulunuyorum.

Kültür kişiliğini elde etmek için travay prensibinin nasıl uygulanacağını açıkladık. Şimdi de aynı prensibin teknik kişiliğini elde etmek için nasıl uygulanması gerektiği üzerinde duralım. Elişi dersleri dolayısıyla yaptığımız açıklama bu konuyu oldukça aydınlatmıştır. Şimdi fizik, şimi derslerini ele alalım. Bu gibi bilim derslerinde deneme dedğimiz işler vardır. Bu işler eski bir göreneğe göre yalnız öğretmenler tarafından yapılır. Öğrenciler denemeleri yalnız seyrederek okadar. Bu denemeler gösteriden başka bir şey değildir. Gerçek kimya denemeleri ise öğretmenin kontrolü altında öğrenciler tarafından yapılanlardır. Travay prensibini tam uygulamak için bu kadarı da yetmez. Daha ileri gitmek, öğrenciye araştırma yaptırmak da gerektir. Öğrenci bir bilim adamı gibitürlü kuruntular, hayaller, hipotezlerle çalışmalı, yepyeni keşiflerde bulunmak isteyen bir bilim adamı gibi durmayıp araştırmalıdır; Ben böyle diyerek liselerde kimya bilginleri yetiştirmeli demiyorum. Bilgi vermek için bilgin yetiştiren travay yolundan başka yol olmadığını, olamayacağını işaret etmek istiyorum. İnsan yürümeyi yürüyerek, konuşmayı konuşarak, yüzmeyi yüzerek öğrenebiliyor. Bilimi de bilim yaparak öğrenecektir. Yürümeden evvel bocalıyacak, konuşmadan evvel geveliyecek, yüzmeden evvel su yutacaktır. Bilim adamı olmadan önce de öyle. Bir hayli emekliyecek, yöreliycek, ancak bu yolda ilerliye ilerliye günün birinde bilgin kişiliği kazanacaktır. Başlangıçta toy kimya öğrencisinin elinde kırılan karniler bile yarın ölçüsü ile bir istihsal değeri taşır. Travay prensibinin doğruluğunu gösteren en güzel örnek üniversitelerin travaux pratiques dedikleri uygulama, araştırma işleridir.

Yeni Adam'ın eski sayılar'ndan birinde basılmış bir yazımın bir parçasını buraya alıyorum: "Bu günkü okullar Türkiye'nin istediği yeni adamları yetiştiremezler. Çünkü bu günkü okullar yeni adam için gerekli olan modern tekniği okutuyorlar, bu tekniğin kendisini edindirmiyorlar. Çocuklar 'elektrik okuyucuları'dırlar; ancak ne elektrik analesi, ne elektrik ustası, ne e-

lektrik teknisyeni, ne de elektrik mühendisi değildirler."

Bu kelimeciliğin de dayandığı bir psikoloji inancı vardır, Kelimeciler kelime ile, sözle, yazılı metinlerle, açıklamalarla, ezberlemekle, öğrenmekle aksiyonların, eylemlerin, travayların, işlerin öğrenilebileceğine inanırlar. Bu anlayış çok yanlıştır. En açık, en kesin anlatışlar da içinde olmak üzere bilimmiyen, görülmeyen, denenmiyen, yaşanmiyan şeyler, renkler, hareketler, işlemler sözle tarif edilemez.

Bahçıvanlıkla ilgili bir hatıramın bence büyük bir değeri vardır. Ben çocukluğumdan beri bahçıvanlıkla uğraşırım. Çiçek, sebze, ağaç yetiştirmeyi bilirim. Aşı vurma, çelik yapma işlerini, suni ilkah yoluyla yepyeni çiçek çeşitleri yetiştirmeyi de bilirim. Bütün bunları bahçe meraklısı olan babam rahmetli Baltacıoğlu İbrahim Ethem'den, bahçıvanlardan, ziraatçi arkadaşlarımdan iş üzerinde çalışarak öğrendim. Bahçıvanlıkta yapamadığım tek iş ağaç budamaktı. Ağaç budama tekniği üzerine bir takım kitaplar da okumuştum. Ancak okuduklarım arasında ağaç budamayı bir türlü beceremiyordum. Günün birinde beni ziyarete gelen bir ziraat mütehassısı ile tanıştım. Bu kimse Ankara'daki evimizin bahçesindeki bir kaç ağacı budayarak budama tekniğinin yolunu gösterdi. Sonra ben de geriye kalanları budadım. Mütehassıs arkadaşım günün birinde budadığım ağaçları gözden geçirdi. Doğru olan budamaları, yanlışları gösterdi. İkinci denemede ağaç budamayı öğrenmiştim. Ağaç budama güçlüğü bu olursa daha karışık, öğrenilmesi daha güç işlerin kaderi de ona göre olur.

Ekonomik değerlerin Türkiye gibi yoksun ülkelerde ne büyük rol oynadığını herkes bilir. Hele bu gün. 1910'da Pâis'de Auteuil'de bir pansiyonda oturuyorum. Hava gazını tutuşturmak için ev sahibi kadından kibrit istedim. Bir kutu kibrit gönderdi. Kutu okadar hafifti ki. Açıp içine baktım. İçinde yalnız üç tane kibrit vardı. Bu olay beni çok düşündürmüştür. Fransa'da ekonomi şuurunun çok canlı olduğunu anladım. O günden sonra istaftan kurtuldum. Tutumu bir ahlak olarak benimsedim.

1947'de Ankara'da Bahçelievler'deki evimizin bahçesine bir kümes yapmak istiyorum. Bu kümesi kendi elimle yapmak istiyordum. Sebep paralı adam olmamam, hem de çalışma zevki idi. Düşündüm. En masrafsız olarak nasıl yapabilirim dedim. Arkamızdaki sırtlarda bir çok yapı enkazı vardı. Bunlar arasında bir çok tuğla parçaları vardı. Bunlar Bahçelievler Kooperatifinin artıkları idi. Kır-lara atıvermişlerdi. Her gün bu artıklardan birer parça toplayıp bahçeye yığdım. Gerektiği kadar çimento satın aldım. Kümesin duvarlarını örmiye başladım. Kümesin iskeleti meydana geldi. Üstünü nasıl kapatacaktım? Beton dökmek gerekiyordu. Betonun içine de demir çubuklar koymak gerekiyordu. Bu çubukları almak için elli lira kadar masrafa katlanmak gerekiyordu. Komşum, çok sevgili dostum yüksek mühendis Mehmet Ali Nayman'a sordum:

- Elinde bir çok ambalaj çemberleri var. Bunları demir çubuk yerine kullanabilir miyim, dedim.

- Kullanabilirsin Baltacıoğlu. Yalnız dikkat et çemberler gergin olsun. Bir de betonun tabanına yakın olsun, dedi.

Dediği gibi yapacaktım. Kümesin damını betonla kapamak için elimde kalıplık kereste yoktu. Satın alacaktım. Bu da bir hayli masraftı. Damın betonunu dört ayrı parça olarak yerde, toprağın üzerinde döktüm. Döndükten sonra da kaldırıp dama terleştirdik. Parçaların aralarına çimento şerbetini döktüm. Damı her gün üç beş kere suladım. Çünkü Nayman bana şunu demişti.

- İdeal bir sulama beton binayı günlerce suyun içinde bırakmakla olabiliyor. Bunu yapamadığımız için suluyoruz. Böyle olunca ne kadar çok sularsan o kadar çok kuvvetli olur.

Nayman her ihtimale karşı kümesin içine yağmur sularının sızması için betonun üstüne zift sürmemi de tavsiye etmişti. Ancak, kümesi yapma işini okadar iyi başarmıştım ki hiç bir yeri akmadı. Ben de zifti sürmedim.

Yine bu evin önünde ufak bir bahçe vardır. Bu bahçe sokak kesiminden bir metre kadar yüksektir. Eski mal sahibi bu bahçeyi yoldan ayırmayı düşünmemiş, olduğu gibi bırakmıştı. Ben buraya alçak bir duvar yapmayı düşünüyordum. Her yerde görülen duvarlardan olmasını istemiyordum. Bu duvarların en güzeli işlenmiş taştan yapılan derzli duvardır. Ancak, bu türlü duvar çok pahalı çıkar. Ne yapabilirim diye düşündüm. Evin arkasındaki yamacın altından bir dere geçiyordu. Kışın suyu çoğalır, kabarırdı. Bu derenin içinde, dolayında bir takım aşınmış taşlar bulunduğunu gördüm. Bunlar yüzyıllardan beri akan suların etkisi ile aşınmış, cilalanmış taşlardı. Bunları topladım. Biçimlerine renklerine göre yerleştire yerleştire duvarı ördüm. Çimento harcını taşların sokak tarafına gelen tarafına değil iç tarafa gelen tarafına gizlice vurdum. Böylece sokak tarafından bakılınca renkli, cilalı taşlardan örülmüş bir kuru duvar gibi görünüyordu. Bu duvar evin önündeki bahçeyi değerlendirdi. Duvar amerikalı komşularımızın dikkatini çekti.

Okuyucularım bilirler ki ben bu olayı cimriligimi açıklamak için yazmıyorum. Ekonomiye, tutuma, imkan araştırmalarına verdiğim önemi belirtmek için, travayda yaratıcılığın önemini belirtmek için yazıyorum.

RANDIMAN PRENSIBI

Eğitimin dördüncü ilkesi randımandır. Bu terimi "verim" diye karşılıya-
biliriz. Ailede, okulda, bütün eğitim çevrelerinde verilen eğitim verimli ol-
malıdır. Eğer eğitim kendinden beklenen kültür kişiliğini, teknik kişiliği-
ni sağlayabiliyorsa verimlidir. Sağlayamıyorsa verimsizdir. Bütün eğitimlerin
değer ölçüsü bu randımandır. Eğer eğitim bu randımanı veremiyorsa eğitim de-
ğildir. Randıman bir sonuçtur. Bu sonucu meydana getiren sebepler üçtür:Ki-
şilik anlayışı, çevre anlayışı, çalışma anlayışı. Bu üç sebep anlayışındaki,
uygulanışındaki yanlışlık randımanı aksatacaktır. Aşağıdaki misaller konuyu
açıklayacaktır. Kişilik anlayışını ele alalım. Öyle aileler vardır ki çocuk-
ları adam olsunlar diye durmayıp öğüt verirler, çocuklarını paylaşırlar, döver-
ler. Arada bir de severler, överler, başlarına çıkarırlar. Onların kayıtsız,
şartsız olarak kendilerine itaat etmelerini, kendilerinden korkmalarını is-
terler. Bu şartlar altında büyüyen çocuklar, gençler için tabiatıta iki yol
vardır. Birinci direnmek, hürriyetini elde edinceye kadar çatışmak, elden gel-
diği kadar baskıdan kurtulmak, dış faktörlerin etkisi altında verasetine, ta-
biatına uygun olan kişiliği edinmek. Böylelikle ailenin istemediği bir insan
tipi meydana gelecektir. İkinci yol aile baskısına boyun eğmektir. Bu durumda
baskı altında çarpınan, tepkilerini açıktan açığa yapamayan ruhlar bir takım
gizli tepkiler yapacaklar, tavizler yaratacaklardır. Tikler, fobiler, türlü
otomatizmler meydana gelecektir. Sonunda az çok patolojik, sayrık kişilikler
doğacaktır. Bunun da sonu toplum yaşayışına uyamamaktır. En aşağı, uyma güç-
lülüğüdür. Böyle yetişenlerin kendi kendilerini idare etmeleri, geçim yollarını
bulmaları, tehlikeleri önlemeleri, kendilerine eş seçmeleri, sosyal insanlar
olmaları pek güçtür. Bu aksaklıkların sebebi ailenin kişilik anlayışındaki
yanlışlığıdır. Ailenin normal sandığı kişilik eski devrin pederşahi aile ti-
pine uygun olan bir kişiliktir, teknik bakımından çok ilerlemiş, işbölümüne
kavuşmuş olan yeni bir toplumunki değildir. Böyle olunca ister istemez aile
çevresi ile millet çevresi çarpışacak, sarsıntı sonunda sayrık kişilik mey-
dana gelecektir.

Milliyet kişiliği ile ilgili başka bir randımanı ele alalım. "Ben bir
Türküm, dinim, cinsim uludur. Sinem, özüm ateş ile doludur. İnsan olan vata-
nının kuludur." diyen Türk şairi besbelli ki türklük şiirlerinin en güzelini
söylemiştir. Ancak, her Türk dininin, Türk cinsinin neden ulu olduğunu bilmez.
Her aile de bunu öğretemez. Okul bu ululukları bütün belgeleri ile göstereme-
mişse din kişiliğini, cins kişiliğini -şairin demek istediği- milliyet kişili-
ğini tam olarak kazandırmış olamaz.

Şimdi öyle bir din dersi, din kitabı, din konferansı, cami vaazı düşü-

nün ki islâm dininin doğruluk, iyilik, güzellik dini, milliyet dini, insanlık dini, eşitlik dini, hem akıl hem gönül dini olduğunu apaçık olan Kur'an ayetleriyle göstermiş olsun. Böyle bir din anlayışının din kişiliği randımanı böyle olmıyanla bir midir? Verdiğimiz eğitim sonunda çocuklarımız din kişiliğini edinebilmişler midir? Bütün evrenleri yoktan var eden bir yaratıcının var olduğuna inanıyorlar mı, Kur'an'ın en büyük, en yeni din kitabı olduğuna inanıyorlar mı, Muhammed'in özü sözü doğru en büyük adam, en büyük tanrı elçisi olduğuna inanıyorlar mı? Islâm dininin doğruluk, iyilik, güzellik dini olduğuna inanıyorlar mı? Kur'an'a göre hem milliyetin hem de ırkın hak olduğuna inanıyorlar mı? Bütün bunlara inanmakla kalmayıp doğru, iyi, güzel yaşamayı istiyorlar mı?

Verdiğimiz eğitim sonunda Türk halkı gibi açık, kesin, kısa cümlelerle, herkesin anlayabileceği gibi okuyup yazmayı biliyorlar mı? Aksanı, mimigi ile kendi milletinin insanlarına mı benziyor yoksa softalar gibi arapça kırması, frenkçe hayranları gibi fransızca kırması, amerika hayranları gibi yapışık bir dille mi konuşmak istiyor? Türk dilinin en açık, en kesin, en özlü dil olduğuna inanır mı?

Verdiğimiz eğitim sonunda Türk çocukları, Türk milletinin zevk, güzellik, sanat geleneklerini edinebilmişler midir? Türk mimarlığı, Türk şehri, Türk evi, Türk mobilyası, Oğuz heykelleri, Hafız Osman sülüsleri, Mustafa Rakım celîleri, Yesarı talikleri, Avrupalıların arabesk adını verdikleri Türk bezemeleri, Türk minyatürleri, Fahri oyması, karagöz, Türk kuklası, ortaoyunu, köy sohbet oyunu, Türk yemekleri, Yunus Emre, Türk masalları, Bektaşî fıkraları nedir bilirler mi? Bunları tadarlar mı, severler mi? Yoksa yalnız Türk şairinin şiirini, Akif'in İstiklâl Marşı'nı okumakla yetinirler mi? Bunları görse Türkün olduğunu anlar mı? Türk plâstik sanat, tiyatro anlayışının dünyanın en soylu anlayışı olduğuna inanır mı?

Eğer bunlar olmamışsa, yoksa bunların şuru yerine Batı'nın hasta şuru gâmişse Türklük, milliyet için yaptığımız bütün kelime, kalıp, mantık ezberciliğine karşı Türklük istemi, Türklük duyuncu, Türklük bilinci uyanmıyacak, milliyet kişiliği var olmayacaktır.

Ekonomik kişilikle ilgili bir randımanı ele alalım. Küçük Çamlıca'da elli dönümlük kuvvetli bir toprak üzerinde sebze yetiştirme hevesine kapılmıştım. Bahçıvanlığı çok iyi biliyordum. Sebze ticareti nedir bilmiyordum. Çok güzel sebzeler yetiştirdim. Ancak, satamadık. Çünkü lodos, poyraz rüzgarlarına karşı olan bu bölgede her sebze çok geç yetişiyordu. Sonra bu işten vazgeçtim. Ağaca kuvvet verdim. Bahçedeki dut ağaçları randımanını vermekte idi. Kiraz da çok iyi mahsül veriyordu. Büyük bir kirazlık meydana getirdim.

Ne zaman bitkilerin çevreleri ile anlaşması konusunu düşünsem, çocukluk arkadaşım ziraatçi Cevat Rüştü'yü hatırlarım. Rahmetliyi bir gün Köprü üzerinde eski Kadıköy iskelesi önünde iskarpinlerini boyatırken görmüştüm. Kendisine

gunları dedim:

- Ben Çamlıca'da sebze yetiştirmekle uğraşıyorum. Bir gün bana gelerseniz çok sevineceğim. İhtisasınızdan faydalanmak isterim. Neler dikmeliyim bana gösterirsiniz.

Rahmetli bana şöyle demişti:

- Hay hay, gelmek isterim. Ancak, benden öğrenmek istediğinizi şimdi burada da söyleyebilirim.

Bu söz beni bir derece şaşırtmıştı. Yerini görmeden nasıl söyleyebilecekti? Farkına vardı. Gülümsüyerek:

- Civardaki bahçıvanlar neler ekiyorlarsa siz de onları ekiniz, dedi. Yet kili arkadaşımın bu sözleri Çamlıca'daki denemelerimin sonuçlarını daha çok aydınlatmıştı.

Bu olaydan sonra bir gün Darüleytamlar Umum Müdürü rahmetli Selahattin Oksüzcü ile görüşüyorum. Valdebağ topraklarında binlerce baş enginar yetiştirdiklerini övünerek söylüyordu. Bunun bir başarı olduğunu söyledikten sonra sordum:

- Enginarın tanesini kaç mal ettiniz, dedim.

Umum Müdür bu sorumu yersiz bulur gibi oldu. Şunu dedi:

- Biz bu işin mali cihetiyle hiç uğraşmayız. Çocuklara enginar yetiştirmesini öğretiriz, o kadar.

Kendisine şunları söyledim:

- Öyleyse siz çocukları enginar ticaretine değil, gelişi güzel enginar yetiştirmeye alıştıırıyorsunuz. Doğru değil. Çünkü İstanbul bölgesinde enginar ilkin hat boyunda, Maltepe tarafında yetişir. Pahalı pahalı satılır. Çamlıca'da ise enginar geç yetişir. Enginar her yerde yetiştikten, ucuzladıktan sonra Çamlıca'dakiler satılabilir duruma gelir. Onun için Çamlıca'da enginarcılıkla yetişen bahçıvan yoktur. Buradakiler hep kuru bamye yetiştiren, inekcilik, sütçülük yapan insanlardır. Çamlıca yüksek, rüzgarlı, susuz bir yerdir. Çamlıca'daki bahçıvanlığın kaderi de ona göredir.

Çocuğu Dewey, Decroly ve Montessori anlayışına göre faal usul ile yetiştiriyoruz diyelim. Çocuk keçe, kutu yapıyor. Arı, tavuk, çiçek yetiştiriyor. Ancak, bunları satmıyor. Demek oluyor ki bütün bu çalışmalarının ekonomik karşılığını, tepkisini almıyor. Böyle olunca çocuk işiyle topluma bağlanmış olmuyor. Çocuğun çalışması psikolojik şartlarla ekonomik zaruretler arasında askıda kalıyor. Bu durum gerçek, başarılı bir yaşayışın isteklerine hiç de uygun değildir. Çocuğun çalışması gelişigüzel bir çalışma olmamalı, sosyal randıman veren bir çalışma olmalıdır. Bu randımanın mutlaka ekonomik olması da gerekmez; Bilim, ahlâk, sanat randımanı da olabilir. Elverir ki sosyal değeri olsun. Çocuk ancak bu sosyal randımanları vere veredir ki sosyal yaşayışa hazırlanmış olacaktır. Oyle ise mesela bütün bahçe eğitiminin eseri yenebilir, satılabilir, piyasaya sürülebilir ağaçlar, yemişler, sebzeler, çiçekler yetiştirmek olmalı-

dir. Sağlık eğitiminin eseri de temizliği, açık havayı, hareketi, sporu seven sağ sağlam gövdeli insanlar olmalıdır.

Boğazlıç Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlere İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tanıtımı

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu



BLTWRT0101001